

תוספת 2-

לבירור דין הפילטרים

*

מו"מ בהערות שהעירו, תוספות ותיקונים

- מדוע נחשבת 'זחילה למקום אחר' הרי המכשיר מותקן בתוך מחיצות ומי המקוה? • המצב בערים המרכזיות • האם יש פסול זוחלין בטבילת עזרא? • האם יש חשש זחילה כשאין המכשיר פועל? • לדעת המחמירים אם לדחות טבילה בשביל זה? • האם שיעור שפופה"נ מתמעט ע"י דבר הסמוך לו

מכתבים ומאמר מאת הרה"ג ר' יעקב
לנדו שליט"א

הוספות

בעקבות הוצאת הקונטרס קיבלתי הערות והארות רבות, והעיקריים שבהם רשמתי בזה למען יאותו בהם רבים.

הוראת הגר"נ קרליץ שליט"א

א. בהקשר להוראתו המעשית של הגר"נ קרליץ שליט"א, שמעתי מהגאון ר' שבח רוזנבלט שליט"א שהוראת הגר"נ קרליץ שליט"א במשך השנים האחרונות להחמיר שלא לטבול במקוה שמוחקן בו פילטר, ואף הורה לדחות את הטבילה למוצ"ש מחמת כן.

ירושלים ב"ב וקרית ספר

ב. לפי הידוע לנו, בירושלים ב"ב וקרית ספר לא הותקנו פילטרים במקוואות של טבילה דאורייתא, רק מצוי במקוואות של טבילת עזרא, ובאמת במקומות אלו יש להזהר מלהטביל כלים לדעת הפוסקים שהפילטר פוסל את המקוה משום זוחלין. ועי' בגוף הקונטרס עמ' 22 שהובאו דברי הפוסקים בנדון אם מהני טבילת עזרא במקוה שמימיו זוחלין.

ספר פתחי מקואות לר"י בלוי שליט"א

ג. הראוני מש"כ בספר פתחי מקואות (לר"י בלוי, פ"ח סעי' יג) בנידון הפילטרים במקוואות: "דעת הרבה פוסקים שלא להתקין פילטר לסינון וטיהור המים במקוה נשים". ובהע' כב כתב: "בתשובות פוסקים האחרונים האריכו בזה, וכן בספר טהרת יו"ט בכמה מקומות הביא תשובות ומכתבים מהפוסקים האחרונים, וטעמם משום חשש זחילה וחשש שאובים, ואף כשיש היכי תמצי שימציאו פילטר שאין בהם חששות סו"ס הדבר מסור לבלנים, וקשה לפקח על זה, וע"כ נמנעו הפוסקים להתיר אפילו במה שלכאורה אין בהם חשש".

בד הפילטר אם ממעט את שיעור הנקב שפופה"נ

ד. היו שטענו שאין הנקב שפופה"נ שבתחתית הצינור מתמעט ע"י הבד הסמוך לו, משום שכל שהנקב עצמו בשיעור שפופה"נ גם אם יש דבר סמוך לו שחוסם את החור מהני עצם הנקב ואינו מתמעט.

והנה, כמבואר בגוף הקונטרס גם לפי טענה זו, עדיין המים זוחלים לצינור הפנימי שאין לו כלל נקב שפופה"נ למי המקוה כך שהנידון משום זוחלין למקום אחר במקומו עומד. אך לגופה של טענה, שאלתי לכמה ת"ח והרבה מהם הסכימו שצריך שיהא לאחר הנקב פתוח בשיעור שפופה"נ, והראוני שכן נקט בפשיטות בספר פתחי מקואות (לר"י בלוי

שליט"א, פ"ט סעי' ט הע' יח* עמ' שכה) בנידון התקנת רשת במקוה כלים ועשו בה נקב שפוח"נ מן הצד, שכתב בזה"ל: "ולענ"ד נראה דגם כשעושה נקב כשפ"ה, יש להרחיק מחיצת הרשת מכתלי המקוה לפחות כרוחב כשפ"ה, דאל"כ מה מהני הנקב".

טבילת עזרא במקוה שמימיו זוחלין

ה. בנידון טבילת עזרא במקוה שמימיו זוחלין, עי' תשובת זכרון יהודה (תנינא סי' סא) שהחמיר בזה, והר"ד בטהרת יו"ט (ח"ג עמ' שכא).

אם יש חשש זחילה כשאין המכשיר פועל

ו. בפשטות כשאין המכשיר פועל אין חשש לזחילה, ויש את הפסד שיטות הראשונים בדיני שאובים כמבואר בגוף הקונטרס. אך סיפר לי אברך ת"ח שבדק את אחד מהדגמים שאין המים שבמכשיר מחוברים למי המקוה כשאינו פועל, וכשטבל בחוזקה ראה שמים נכנסים אל המכשיר, וא"כ יש חשש זחילה בכה"ג גם כשאינו פועל. (א.ה. לא בדקתי את הדבר בעצמי, והנני מביא דבר זה כהערה למי שיש נפק"מ בכך שיבדוק זאת).

דברי הרב מטשעבין זצ"ל

ז. הראוני מש"כ בספר חשב האפוד (סי' יז) דן באיזה הצעה שהציעו כדי להכשיר מקוה וכותב בסיום דבריו: "אמנם הואיל והוא דבר חדש קצת נתייעצתי עם הגאון שר התורה מוהרר"ב וידענפעלד שליט"א מטשעבין, ואמר לי כי לפי דעתו אין לעשות במקוה שום דבר שלא נהגו בו הראשונים ואפי' אין עליו שום חשש, כי אי אפשר לדעת מראש מה שיכול להולד מאיזה התחדשות שהוא, ואף שבמשקל ראשון נראה כולו טוב יתכן שבמשך הזמן יצא מזה קלקול שלא שערנוהו. ובכן משכתי ידי מזה כי סוף סוף אפשר להחזיק המקוה בנקיות ע"י נקיון תמידי, ואין לעשות שינויים בסדרי המקוה המקובלים".

מדוע נחשב זחילה ל'מקום אחר'? והרי כאן המכשיר כולו משוקע במים ומוקף במחיצות המקוה!?

[א] עצם הדבר שהמכשיר מותקן בתוך מחיצות המקוה לכאן אין בכך לבטל מהמכשיר שם 'מקום אחר', שהרי מצינו במשנה בדין דלי (פ"ו מ"ב) שאע"פ ששיקעו במים אין מטבילין בתוכו וא"כ יש לו חיבור שפוח"נ אם המקוה, חזינן משם שלא מהני מה

שמשוקע כולו במים, מ"מ מקבל שם מקום אחר. (אמנם שם איירי בכלי קיבול, אך לכאו' ניתן ללמוד משם שהמים לא מהנו לבטל שם כלי).

[ב] יש שטענו שאין פסול זוחלין בנד"ד כיון שזחילת המים נעשית בתוך חלל המקוה. ברם, יסוד הפסול בזוחלין אינו עצם תזוזת המים אלא יציאתן למקום אחר (שהרי הדרשה מ'אשבורן ולא זוחלין' דהיינו ש'זוחלין' זה סתירה ל'אשבורן' - מקום קיווי מים, א"כ זוחלין הכוונה שאין המים בקיווי אלא במצב של יציאה למקום אחר).

[ג] אם מהני מה שהמכשיר כולו משוקע במים, אע"פ שמדובר בצינור שפתוח מלמטה כמוציא רימון, וא"כ הדבר ברור שאין לצינור זה תורת 'כלי', אך מ"מ לענין זחילה שהפסול נעשה ע"י שהמים זוחלים ל'מקום אחר', וכאן יש לדון שהפילטר נחשב מקום אחר, לפי שמחיצות הכלי מגיעים עד קרקעית המקוה, ונועדו להפריד בין מי המקוה לבין תוך המכשיר מחמת שאין רוצים שהצינור יגעו בבד הפילטר כיון שמלכך, וגם עלולים לקלקל את הבד או לקרעו, ועוד שהפילטר החיצוני נועד למנוע כניסת מים מתוך המקוה כולו כדי שיכנסו המים רק מלמעלה ולא מהצד. (ולכאו' מתקן זה לא עדיף מאם היה עושה מבנה בטון בתוך המקוה מרובע, שהמים היו זוחלים אליו, ולכאו' מה שעשוי פלסטיק לא מיטיב את דינו).

[ד] מצינו בדין 'סל וגרגותני' שהטביל בהם אף שאין מחוברים בשיעור שפודה"נ למי המקוה, אך בגמ' בחגיגה (כב.) מבואר שאם חילק בהן את המקוה הרי הם מחלקים, אע"פ שהם מחוררים לגמרי. ובטעם הדבר ביאר החזו"א (יו"ד סי' קלו ס"ק ג) שתלוי בקביעות, וז"ל: "...הא דסל שמלאו כלים א"צ כשפופרת הנוד משום דכיון דאין לסל קביעות הוא נוח ליבטל, וכיון שאינו מקבל מים כלל בטל וחשיב המים מעורבין". ומבואר בדבריו שגם במטביל בסל מחורר, הסיבה שמועילה הטבילה היא מחמת שאין לסל קביעות, ומבואר מזה שאם קבעו לסל בתוך המקוה אינו בטל למקוה מחמת שמחורר (אא"כ יש חיבור כשפופרת הנוד). ולפי"ז בנד"ד כיון שהמכשיר עומד בקביעות בתוך מי המקוה, אף שמפעם לפעם מוציאים את הבד אך עמידתן אינה ארעית במקוה, א"כ אף אם נדון את כל המכשיר כ'סל וגרגותני' שהם מחוררים לגמרי (אף שיש לדון גם בדמיון זה שנד"ד אף גרע מינייהו), מ"מ כשהוא קבוע לכאו' מחלק את המקוה וחולק מקום לעצמו, כשם שסל מחלק את המקוה לשנים.

[ה] הלבושי שרד (אות רו) לאחר שהביא את דברי הר"ש פי' טעם דבריו: "ור"ל לפי שאין כוונתו לחלק המים, ובכוונה תליא מלתא כך משמע קצת מלשונו, או אפשר כיון דהמים מקיפים מכל צד"א, וכאן בנד"ד שייכות שני הסברות הללו, כאמור כוונתו לחלק את המקום שבתוך המכשיר מהמים שמחוץ לו (כדי לשאוב את המים רק מראש המכשיר ולא מהצדדים, וגם המים אף שמקיפים מלמעלה אך לא מלמטה, שהרי מוצמד

^א וסברתו הראשונה משום שכוונתו לחלק את המקוה, כן פי' גם בחכם צבי סי' מ, ועי' שבט הלוי ח"ח סי' רה שהביא דבריו ודן בנדון זה.

לקרקעית המקוה (בפילטרים המצויים כיום יש גומי למטה שמצמיד לקרקעית), וא"כ יהא דינו כדין סל וגרנותני שמחלקים את המקוה, הכי נמי חולקים מקום לעצמם ונמצא שהמים זוחלים אליהן.

תיקונים

בעמ' 32 צ"ל ראבי"ה במקום ראב"ד. בעמ' 39 צריך להוסיף את המילים: "ברם כתבו כמה אחרונים שבד העשוי לקבלה גם אם עודנו מחובר למי המקוה עושה את המים לשאובין", ועל זה קאי הערה ב'.

מס' טלפון להשגת הקונטרס: 02-587-9422. הקונטרס יו"ל לע"נ מרת בריינדל ברוריה ע"ה ב"ר מאיר ז"ל. תנצב"ה.

תשובת מהר"י שטייף סי' יד

שאלה בענין מקוואות אם לחוש בזחילה כשהי' בתוך מקוה פומפ שהיתה מוציאה מים בשעה שהיו טובלין בתוך המקוה, וכ' הדר"ג שליט"א רצה להוכיח מדברי הש"ך יו"ד סי' ר"א ס"ק ק"ך דאם המים יוצאים ע"י אדם הטובל אין בזה משום זוחלין ומזה פשט הג' דרק אם הבור מנוקב או נסדק שאין הבור כונס המים בתוכה זה נקרא זוחלין אבל לא כשמוציאין המים ע"י אדם.

כבר אמרתי מפה לאוזן לכ' בנו שליט"א שלדעתי גם זה מקרי זוחלין אם מוציאין המים מהמקוה ע"י אדם או ע"י מכונה, ומש"כ הש"ך שע"י אדם לא מקרי זחילה הכוונה מה שנזחל בשעה שהאדם טובל והמים נזחלין ע"י הטבילה בזה אין בו זחילה, אבל אם מוציאין מים מהמקוה, אפילו אם האדם מוציא המים או ע"י מכונה הכל בכלל זחילה הוא.

ועי' בת' שואל ומשיב מהדורא תליתאה סי' כ"ז שגם כ' הדר"ג ציין ע"ז ויעיין שם בד"ה והנה בשנת ובד"ה והנה לענ"ד דמוכח מדבריו דפשיטא לי' שע"י פלומפ נחשב זחילה ועי"ש בד"ה והנה בש"ך, ומ"מ נראה שאם אין הזחילה נפרד לחוץ וגם שיוצא מעט מעט י"ל דהו"ל בכלל זחילה שאינה נכרת, א"כ י"ל דהטובלים אין צריכים כפרה בפרט אם הי' הזחילה רק למעלה ממ' סאה. ולעומת זה י"ל שע"י שנתעוררו המים לצאת חשוב הכל כזחילה, ומאחר דחשש זחילה היא חשש דאורייתא לרוב הפוסקים, ע"כ יש להחמיר ולצוות להטובלים באותה העת שיחזרו ויטבלו עוד הפעם בלא ברכה. וכן אמרתי מפה לאוזן לכ' בנו שליע"א וד' יצילני משגיאות ויקוים הכ' וזרקתי מים טהורים וטהרתם. גם לכ' הדר"ג מסתמא חייש להחמיר, אלא שבענוותנותו ביקש לידע גם דעת פעוט כמוני, וענוותנותו הרבני.

מכתבים

מכתב שקיבלתי מאת הרב יעקב לנדו שליט"א - סיון תשע"ב

הרב הכותב מעורר על הקונטרס שלא נזכר בו פרט חשוב בדיני זחילה, והוא שמי המקוה זוחלים לצינור האחורי שנמצא מאחורי צינור הפלסטיק של הפילטר. צינור זה מחבר בין המנוע לבין הפרופלור ע"י ציר ארוך, הציר מסתובב במהירות ע"י המנוע ומסובב את הפרופלור. (כדוגמת מאוורר שיש ציר מרכזי שסמתובב מאחור ע"י המנוע ומסובב את הפרופלור).

בתוך צינור זה מותקנות טבעות שמקיפות את הציר, אולם מותרות מרווח אויר כדי שציר יוכל לנוע, טבעות אלו מצמצמות את חיבור הצינור למי המקוה (מלבד מה שממועט מלמטה ע"י הפרופלור ויש לדון אם יש שם צירוף נקבים), אך ע"י הטבעות נמצא שהמים זוחלים למקום שאין בו כלל חיבור שפופה"נ למי המקוה, מלבד המרווחים שבין הטבעות לבין הציר.

הוברר שמים זוחלים מתוך בור הטבילה אל צינור זה, ועל כניסת המים לצינור זה הודו בעלי חברת הפילטרים. נמצא שהמים זוחלים מתוך בור המקוה אל צינור זה, והוא מקום נפרד לגמרי ממי המקוה, וקבוע ע"י מתלים אל הקיר, כמו"כ אין מוציאים חלק זה מתוך המקוה רק לעיתים נדירות כשרוצים לפרק את המכשיר.

זחילה זו חמורה מכל אשר נתבאר עד כה, מכמה סיבות:

א. זחילת המים נעשית בשעה שאין המכשיר פועל. (דומני שדוקא אז ולא בשעת פעילות המכשיר שאז הפרופלור מושך את המים לכיוון החוץ).

ב. לגבי צינור הפילטר יש שטענו שכיון שכולו משוקע במים אינו נחשב זחילה (ע"י מה שדנו בזה בקונטרס), אולם צינור זה של ציר הפרופלור אינו משוקע במים.

ג. לגבי צינור הפילטר, יש שדנו מכח דברי החזו"א לומר שכיון שזחילת המים ע"י כח המנוע נחשב זחילה ע"י כח אחר כמוציא ע"י דלי. (ועי' בקונטרס מה שדנו בזה, והובא שם דברי החזו"א שלמעשה לא סמך על סברא זו להקל), אך בנד"ד הרי שזחילת המים לא מכח החשמל.

להלן המכתב:

בענין הפילטר

המציאות היא שיש ד' חללים. א. בין הפלסטיק החצוני לבד, ושם יש נקב שפופרת הנוד. ב. בין הבד לצינור הפנימי אין שפוח"נ. ג. בחלל הצינור הפנימי אין שפוח"נ, ואולם בתחתיתו יש נקב שפוח"נ אבל הוא נסתם ע"י המאור ועי"כ אין שפוח"נ בחור של.

מלבד כן יש עוד צינור מפלסטיק שבו נמצא הציר שמסובב המאור שבו גם אין שפוח"נ. צינור זה הוא קבוע במקוה [ואין לו קשר לצינור של הפילטר] ולעולם אין מוציאין אותו. בצינור זה יש מעבר רק של קצת מים, משום שאין בו מאור שידחוף אליו הרבה מים.

מלבד כן סביב המוט שבתוך צינור זה יש מבעות המקיפים את המוט בכדי שהמוט לא יתנדנד, כמובן שבין הטבעות למוט יש אויר מעט בכדי שיוכל המוט להסתובב, ושוב יש כאן כניסת מים, ויל"ד האב זה נחשב מקום בפני עצמו שאם יש שם מים הם נידונים כעוזבים את המקוה למקום אחר. ואעתיק מש"כ בזה להגר"נ קופטיץ שליט"א.

א. קנה חלל העומד בתוך המקוה שאין פיו כשפוח"נ אין לטבול מחטין בתוכו, ומ"מ לא נפסל המקוה משום שהמים זוחלים לתוך הקנה, וטעם הדבר משום שכיון שהקנה נא ונד אינו מקום בפני עצמו ואין כאן עזיבת האשבורן.

ב. אולם יש להסתפק בקנה העומד קבוע במקוה ומתחבר לדבר המחובר לקיר במסמר האם כה"ג הוי דבר קבוע ונידון כמקום בפ"ע לפסול בזוחלין¹, או שמא כיון שהוא מוקף מכל צדדיו במי המקוה אינו מקום בפ"ע. [כן יל"ע בקבוע ואינו מחובר].

ג. הגר"ש ואזנר מתיר משום שהמים עוזבים את המקוה ושבים אליו, וכבר נתבאר במאמר הלוי פה [אות ה] שלל היתר הריב"ש בחוזרין למקוה הוא רק אם לעולם לא נתנתקו המים מלהיות מחוברין למקוה בשיעור שפוח"נ מה שאין כן בקנה זה שיש מקומות חיבור שאין בו כשפוח"נ.

ד. נסתפקנו בעמוד העומד באמצע מקוה ומוקף בטבעת עגולה ואין הטבעת צמודה לעמוד אלא יש קצת חלל ביניהם האם אפשר להטביל מחטין בחלל זה או שחשוב מקום לעצמו שאים מחובר למקוה בשיעור שפופרת הנוד. [והנידון הוא בדאורייתא ולא נחתנו כעת לגזירה דטבילה בתוך כלי קבוע המבוארת בר"ש רפ"ה]. והנה קיימא לן ביו"ד סי' רא ס"ט שהטובל כלים בתוך כלי [הנמצא במקוה] שאין בפיו כשפופרת הנוד לא עלתה לו טבילה [אא"כ החיצון טמא] ואמנם שטת הר"ש והרשב"א שאם הכלי עומד על שוליו כך שפיו עומד למעלה רוי חיבור אף שאין בפיו כשפופרת הנוד. אבל לא קי"ל כן עי' חזו"א תנינא ג' ג. ובדרכי תשובה ס"ק ש הביא מספר מקוה טהרה סברא נפלאה והוא שאם כל הכלי צר כעין צינור ואין

¹ לדעת חזו"א שיש פסול חללה אם הרים עיבורים ממקוה למקוה שכביצו שאין בחיבור שכיניהם שפוח"נ.

ברחבו כשפופרת הנוד לכו"ע מועיל להחשיבו כמושק למקוה אף שאין בפיו כשפופרת הנוד, שהרי אין שום הפסק בין תוכו למקוה והכל המשך אחד. ולפ"ד הכל בטבעת עגולה זו נחשב המים שבחללה מושקים למקוה אף שאין בפה הטבעת שפוח"נ. אמנם פשטות הפוסקים משמע שבכל גוונא אין מקילים בלי שפוח"נ. וא"כ טבעת זו פוסלת כל המקוה משום זוחלין, ואין אפשרות לימנע בפילטר מטבעת זו.

ה. לכא' הפתרון הוא לעשות טבעת עגולה "מכל צד" [כעין ביגלה] ובאופן זה המקום שבין הטבעת למוט הוא חלק מהמקום של כל המקוה משום שזה כמו זווית המקוה שגם כן אין בה שפוח"נ ומ"מ חשובה מחוברת כיון שאינה מקום נפרד.

בידידות יעקב לנדו

בס"ד

לכבוד

הרה"ג ישראל מאיר מורגנשטרן שליט"א

הנידון: הערות לחוברת "בירור דין הפילטרים"

ראשית ברכת "ישיר כח" על החוברת! הדברים כתובים בצורה נהירה ונעימה.

לחיבת הקודש, אעיר על כמה נקודות שכתב כת"ר.

א. בעמ' 38 כתב כת"ר לדון שהמים שבבד ה"פיברגלס" נחשבים לשאובים, והביא מספר "מי השילוח" שהוכיח שבד שסופג הפך את המים לשאובים מהמשנה (פ"ז מ"ו) של סגס. ובהערה הביא כן מעד אחרונים ומהחזו"א במהדו"ק. יש להעיר, שאף שבאמת האחרונים למדו כן (ע' תפארת ישראל ומשנה אחונה שם) שהסגס – אם היותו מנוקב מכל-מקום נחשב לכלי, אמנם בתשובות המיוחסות לרמב"ן סימן רל"א הובאו דבריו בב"י (עמ' רנד בדפוס החדש ד"ה "וכתוב בתשובות להרמב"ן") מבואר שחלק על סברא זו. שהרי הקשה סתירה בין משנה זו של סגס להיא דקסטילון, ומכוח זה יסד (בשם הראב"ד) שכל מה שבא מידי האדם של בהמשכה פוסל את המקווה בשאובין. והראב"ד עצמו שהביא הב"י (עמ' רנה ד"ה "כתב עוד הראב"ד) ג"כ סובר שהמים שבסגס לא נחשבים לשאובין, שהרי הביא את התירוצו המובא ב"מיוחסות" בשם "איכא מאן דאמר", והראב"ד דחה את התירוצו, וביאר באופן אחר שהמשנה של סגס (וקו התוספתא של "היו בשער") – "דכולן בשאובין בכלי קא מיירי", דהיינו שהסגס היה ספוג במים שהיו שאובין כבר בכלי. עכ"פ הנהו תרי ראשונים סוברים שהמים שבסגס לא נחשבים לשאובין מחמת ק. ואף שכדאיים הנהו אחרונים ובמיוחד מרן החזו"א זצוק"ל לחשוש לדבריהם, מ"מ היות וכת"ר הקפיד על דיוק ובירור הדברים, לכאורה יש לציין זאת.

ב. בעמ' 35 הביא כת"ר באות ד' חשש של זחילה לאוצר הזריעה. רציתי לציין שבמצאות באמת שמתי לב הרבה פעמים במקווה העירוני פה באלעד (מקווה "מי מנחם" רח"ו מאיר) שהמים זוחלין כ"ל, ולאור דברי החוברת הבנתי שהסיבה נעוצה כנראה בגלל הפילטר. ואולם, על עצם החשש זה מכבר הסתפקתי האם באמת יש בזה משום זחילה. וזאת משום שכפי המסתבר לי האוצר של מי הזריעה תמיד מלא עד הנקב ממש, וא"כ נמצא שהזחילה נעשית אל מקווה אחר. ובעמ' 13 הביא כת"ר באות ט' שאם יש נקב כשפ"ה שפ"ד, ובנד"ד הרי הנקב הוא כשפ"ה. ברם תחתית הנקב אינו בשיעור זה, אולם מ"מ הלא כת"ר הביא בהערה ו' נידון האחרונים שאולי גם כשהנקב פחות משפ"ה שפ"ד. ובכלל כן הרי הזחילה היא מעל המ"ס שלדעת המחבר סע' נ' כשר. ולפעמים המים מגיעים רק עד סמוך לנקב והזחילה נעשית רק מחמת כניסת גוף הטובל למים, ובזה יש את הנידון המובא בפתיח תשובה ס"ק ג'. וא"כ יש כאן שני צירופים לקולא, ואולי עכ"פ לטבילה אנשים שפ"ד. וכתבתי זאת רק לפלפולא, אולם לעצם החשש מסתבר שיש לחשוש לזה כמו שהעלה כת"ר.

ג. [לעצם מש"כ בשם האחרונים לחשוש לזחילה למקווה אחר בפחות מכשפ"ה, לא הבנתי לפ"ז כיצד יש מקומות שנוהגים לעשות נקב אחד כשפ"ה לאוצר ההשקה ואותו סוגרים לאחר ההשקה, וכדי לצאת ידי ה"א שברבנו ירוחם שנקב ההשקה צריך להיות פתוח, עושים עוד נקב כל שהוא שאותו משאירים פתוח ולהרויח את השיטות שבכה"ג גם מקרי ההשקה, וכיצד לא חוששים לזחילה.]

ד. בעמ' 39 הביא כת"ר בשם "מומחה גדול במקוואות" שע"י הפילטר מתחלפים המים שבבור הטבילה במים שבאוצר ההשקה. ולא הבנתי כוונתו, שהרי כידוע בלא"ה המים שבבור הטבילה מתחלפים כנ"ל על ידי הטבילות וכאריכות האחרונים בזה (ושזו אחת הסיבות למה שהחזו"א עשה צידד לעשות רק זריעה – שבזה לדעתו ליכא נטל"ס ונתנ"ס) ומה יש בפילטר יותר מאשר אילולא הפילטר, כל שנקב ההשקה פתוח. ואולי הכוונה שהמים מתחלפים ביתר מהירות. אולם לא מובן מה לי במהירות או לאחר זמן.

ה. לגבי המציאות, רצוני ליידיע שכפי הידוע לי, המדיניות כאן בעיה"ק אלעד שבמקוואות הגברים לא רק שיש פילטרים אלא שהם גם פועלים בזמן הטבילה. (לא בקרתי בכולם, אבל היום – ז' סיוון תשע"ב – טבלתי במקווה "מי מנחם" שברח"ו מאיר, והפילטר אכן פעל, וחברים אמרו לי שכך גם בשאר המקוואות).

בכבוד רב ובברכת התורה

אברהם פורמן

אלעד

א.ה.

מש"כ באות ב' א.ה. אין הדברים מדויקים, אוצר הזריעה לא מלא עד הנקב אך אין השקה ובודאי מים שנכנסים לשם נחשבים וזוחלין ופסולים ולכן נהגו להקפיד לעשות את מי בור הטבילה נמוכים יותר. בצירופים שכתב יש לדון, א. שהבאנו רוב אחרונים שצריך צירוף של שפ"ה שלא תפסול זחילה. ב. לדעת הרמ"א אין לטבול לכתחילה בזחילה למעלה ממ"ס, ג. זחילה מחמת כניסת גוף הטובל הרבו האחרונים לחלוק על הש"ך, והחזו"א לא סמך כלל על דבריו.

מש"כ באות ג', לא נהוג כן, ומי שעשה כן אחמיר מצד אחד, אך היקל מכמה צדדים חמורים.

מש"כ באות ד', היום עושים כמה טכניקות כדי שלא יתחלפו מי בור ההשקה (קר וחם / מחיצה מבודלת באמצע) אך כל זה לא מהני כשיש פילטר.

מש"כ באות ה', גם אני ראיתי ושמעתי כן בכמה מקוואות, כפי שתיארתי בקו', הסיבה לכך בגלל שאם משביתים את המכשיר מיד חוזרים למים כל הפסולת והשומנים שהצטברה במשך התקופה האחרונה כך שאין ברירה אלא להפעילו בעיקר בשעת הטבילה.

בהא דאין מי גשמים מטהרין בזוחלין

(ויבאר בו דין הפילטער [מסנן])

תורת מנחם

[א]

תורת מנחם

כשגובה המים שוה בשניהם שאין ניכר בריחה מאחד לשני, והמים הם בצורת אשבורן, דמ"מ כיון שבודאי עוברים מים מבור אחד לחבירו הוי כזוחלים מהמקוה, שהרי כשהם עוברים מאחד לשני הם מתנתקים מהמקוה כיון שאין חיבור שפוח"נ בין ב' הבורות, ונמצא שמי הבור האחד אינם באשבורן בתוך כתליו אלא שחלק מהם עוזבים הם את הבור המקוה ומתנתקים ממנו.

איתא בתורת כהנים [הובא ברש"י] שבת סה: [שהמעין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן, ויעו"ש דיליף לה מקראי. והיינו שמי גשמים אין להם דין מקוה אלא אם הם נאספים במקום אחד אבל אם הם זוחלים כדרך הנהרות אין להם דין מקוה, ודין זה מבואר במתני' דפ"ה ממקואות.

[ב]

נפרט כמה אופני זחילה המבוארים בש"ס ופוסקים.

א. חרדלית של גשמים – שטף מים היורד מהר גבוה למקום נמוך (רש"י חגיגה יט. ד"ה חרדלית).

ב. מקוה שנפרץ שפת אחד מכתליו ומימיו יוצאין לחוץ (ר"ש מקואות פ"ה מ"ו).

ג. מקוה שנסדק אחד מכתליו והמים יוצאים דרך נקב, ונחלקו הראשונים האם פסול גם בכה"ג שהנקב הוא מעל המ' סאה מים [ראה שו"ע ס"ג וחזו"א תנינא ח' סק"ד, וליקוטים ס"ד].

ד. ב' מקואות זה בצד זה וביניהם נקב פחות משפופרת הנוד והמים יוצאים מבור אחד לחבירו חשיב זחילה [כמו באופן הג'] אולם כתב החזו"א (ליקוטים ס"ו) שיש להסתפק האם פסול בזה רק כשמים שבאחד מוגבהים מהשני והרי הם זוחלים ומתמעטים, או אף

ה. החזו"א (ליקוטים שם) למד מדברי הריב"ש (סי' רצב) שאין זחילה במקוה ממקום למקום [ודלא כמש"כ בתנינא (ח' סק"ז) שאין הוכחה מהריב"ש לדין זה], והיינו שאם המים זוחלים בתוך כתלי המקוה ממקום למקום ולהיכן שהם הולכים אינם מתנתקים מהמקוה אין פסול זחילה, ודברי הריב"ש הם לפרש מה שאמרו במשנה (סופ"ז) שאפשר לטהר מחט על מעלות המערה שיש בה מקוה ע"י שמעלה בידיו גל מים מהמקוה אל המעלה [המדרגה], והקשה הריב"ש הרי מיד המים שבים לבור שבמערה ואינם נשארים לעמוד על גבי המעלה ותירץ כיון שמהמקוה באים ואיליו הם שבים אי"ז זחילה, ומתוך דברי הריב"ש שם מוכח שאין כוונתו דכל שהמים זוחלים וחוזרים למקוה אינם בדין זוחלים, אלא שדוקא באופן הנ"ל שהמים אסופים כל הזמן באשבורן אלא שמתחילה נתרחבו ועלו למדרגה שעל הבור [שבסופה כותל המונע המים מלברוח לחוץ] ושוב מצטמקים לתוך כתלי הבור, על תנועה זו אנו

שבדאי יש להכשיר בקטפרס וראה מגל שבמורה שכתב חזו"א דמיתנין דמורה אפשר לאוקים באופן שהמים הגיעו כמעט עד המדרגה באופן שכשהם יורדים מן המדרגה מיד הם משתוים לגובה המים ואין כאן צורה של קטפרס, ולעולם בקטפרס יתכן דפסול, כמו שדן החזו"א [ובקונטרס הנ"ל (סק"ח) כתב שם החזו"א שהכשיר בקטפרס, וליתא].

ז. לכאורה נראה שאם הניח בתוך מי המקוה קנה חלול שאין בפיו שפופה"נ, ואי אפשר לטבול מחטים בתוכו, כמבואר בשו"ע (ס"ט), לפי שהמים שבתוכו אינם מחוברים למקוה כשפופה"נ, דמכל מקום לא נפסל כל המקוה משום שזוחלים מימיו לתוך הקנה ומתנתקים ע"י מהמקוה, ואינו דומה לנקב פחות משפופה"נ שבכותל שבין ב' בורות [הנ"ל סק"ד], וטעמא, שכיון שהקנה נד וצף במים אינו נחשב למקום בפני עצמו שנאמר שהמים עוזבים את האשבורן למקום אחר, וצ"ע.

ג

ולאור האמור נבוא לדון בענין הפילטער שנתחדש בספר אור מאיר [להגר"מ פוזען שליט"א רבן של מקואות] בקונטרס התשובות שבסוף הספר שענינו כעין קנה חלול העומד בתוך המקוה, שהמים נכנסים ויוצאים דרכו, והנה בתחילה נדון אם אין בפיו נקב כשפופה"נ [וכן בנקב היציאה שבתחתיתו ג"כ אין כשפופה"נ], ובוה לכאורה דומה לציור ד' הנ"ל שיש בוה זחילה כיון שהקנה מחובר בקביעות במקוה הרי המים שבתוכו כאילו נמצאים במקום אחר, וכיון שאין בפיו כשפופה"נ הרי הם כזוחלים מהמקוה למקום אחר, והאמנם לשיטת הר"ש (פ"ו מ"ה) כלי שהוא בתוך המקוה ומים צפין על גביו נחשב מחובר אף שאין בפיו כשפופה"נ [ובחזו"א קמא (ג' סק"ח)

אומרים שאינה זחילה שהרי אינם עוזבים את המקוה בתנועתם אלא אדרבה שבים הם אליה, ומעולם לא היה ניתוק מהאשבורן ומכתלי המקוה אלא שנתרחב האשבורן ושוב נצטמק, אבל אם המים זוחלים ועוזבים את כתלי האשבורן ושוב חוזרים, כגון כותל מקוה שנסדק ומחוץ למקוה תעלה עגולה שכל המים שנשפכים מהכותל סובבים בתעלה וחוזרים שוב למקוה ע"י איזהו נקב בודאי נחשב זחילה שהרי מייד כשיצאו המים מהסדק כבר אין להם חיבור שפופה"נ עם המקוה ונתנתקו מהמקוה וזהו "זחילה".

ו. עפ"י כתב החזו"א (שם) שב' בורות הסמוכים זה לזה ובכותל שביניהם נקב כשפופה"נ וע"י כך עוזבים המים מאחד לחבירו אין כאן זחילה כיון שיש חיבור שפופה"נ חשיב הכל כחד מקוה והוי זחילה במקוה במקום למקום. מיהו כתב שכל זה כשהמים שווים בגובה ב' הבורות אבל אם המים גבוהים באחד ונשפכים דרך הנקב לקרקע בור השני אזי אם שפיכתם היא ככיפה [שמתרחקים מהכותל] פסול, כיון שהם בצורת ניצוק, וניצוק אינו חיבור, נמצא שמיד בעזבם את הבור המלא הם מתנתקים מלהיות מחוברים עמו והר"ז כמו סדק פחות משפופה"נ דחשיב זחילה, ואם הם נשפכים על כותל המקוה, ואין שפיכתם ככיפה, בזה הניח החזו"א בצ"ע, שמחד קטפרס אינו חיבור וא"כ דינו שוה לניצוק שחשיב זחילה כיון שהמים מתנתקים מחיבורו למקוה, אך מאידך י"ל דאין כאן פסולא דקטפרס, דכל ענין קטפרס הוא אופן מסוים של זוחלים וכיון שהם זוחלים בתוך המקוה [שהרי ביניהם כשפופה"נ] ל"ש גם פסול דקטפרס, ומדברי החזו"א בקמא (סוס"ז) משמע דפשוט"ל לפסול כה"ג.

ובספר אור מאיר [להגר"מ פוזען שליט"א] בתשובתו במין הפילטער כתב

חדש שצריך בו שוב כשפוע"נ, ובכ"ז יש לדון בכמה סוגי עיקומים, אשר מנידון זה יולד לנו חקירה רבה בפילטער הנ"ל שאמנם בראשו יש שפוע"נ אף שוב בהרבה עיקומים ותאים שבו אין שפוע"נ ולכאורה מהיכן שאין שפוע"נ ניתק מחיבורו למקוה ושוב המים שזוחלים לשם חשיבי זוחלים. ג. בקונטרס הנ"ל כתב שבחלק התחתון של המכשיר אין חיבור שפוע"נ בין המים שבחלק ההוא לשאר מי המקוה, ומ"מ הכשיר לפי שמחדש שם שאין צריך שיהא חיבור שפוע"נ בין תוך הפילטער למקוה, וסגי בחיבור כל שהוא, והיסוד לזה הוא מדין חורי המערה, והיינו עפ"י מה שחידש שם שכל מקום שיכולים להגיע לשם רק דרך המקוה דינו כחורי המקוה שחיבורם בכ"ש, כדתנן רפ"ו, ואין לדבריו אלו שום מקור, ולא מצינו אלא חורי כותל המערה כפשוטו דלפי צורת ענינם הם בטלים למקוה אבל אם באמצע המקוה יש איזהו בור בפ"ע של מים מהכ"ת לחדש שהוא נחשב לחורי המקוה בגלל שהוא מוקף מכל צידיו במקוה, ומה שהביא מחבילי קנים שכבשו בכדי שהמים יתפחו שכתב הר"ש (סופ"ז) שבין הקנים מצטרף אף שאין שם כשפוע"נ, התם נמי הוי כעין כותלי המקוה, ומה שהביא מדברי חזו"א תנינא (ט סק"ו) גבי טובל מטה ורגליה נוגעות בקרקע שצריך שיהיה תחת רגליה טלה"ט ואי"צ שם מים כשפוע"נ, התם לאו מדין חורי המקוה הוא אלא שאינו כלל מקום בפני עצמו אלא משותף הוא עם המקוה מכל צד, וכוונת החזו"א שם היא רק להוכיח מדין חורי המקוה שדי בשיעור טלה"ט לקשר את המים כשהם נמצאים באותו מקום, וכל דין שפוע"נ הוא רק בחיבור בין ב' מקואות [נוכעין שכתב הגר"ח הלכות טומאת אוכלין], והכי קאמר החזו"א מדמצינו בחורי המערה שאינם נידונים כמקום בפ"ע לפי שהם חורים, שחיבורו בכ"ש, נלמד לתחת רגלי המטה

כתב דלשיטתו הוא הדין בעירוב מקואות שמקוה צר וארוך שרחבו פחות משפוע"נ מחובר למקוה, הרי הוא כמעורב עמו יעריש"ה] אך בשו"ע פסק דלא כוותיה וכמש"כ הגידולי טהרה (תשו' יג) והחזו"א (תנינא ג' סק"ג), וא"כ זה דומה לציור ד' הנ"ל, ואף שהמים שיוצאים אל הקנה חוזרים שוב אל המקוה דרך נקב שבתחתיתו מ"מ לא נפיק מכלל זוחלים מה"ט כשאין בו חיבור שפוע"נ כמבואר בציור ה הנ"ל [נדברי השבט הל"י שהובא בקונטרס הנ"ל לא נתפרשו].

אכן במכשיר הפילטער הנ"ל הוא קנה בתוך קנה, והקנה החיצון יש בפיו כשפוע"נ רק שמורכב בתוכו קנה פנימי שאין בינו לקנה החיצוני כשפוע"נ והמים עוברים ביניהם, ובזה יש ג' נידונים, א. מה שדן בקונטרס שם שכיון שפעם ביום מוציאים הקנה הפנימי לנקותו אינו נחשב קבוע ואינו ממעט משיעור שפוע"נ, ודנים אותו כמאן דליתא, וזה תימה שהרי במתניתין (פ"ו מ"ז) תנן כל שיעמוד כשפופרת הנוד ממעטה, ופירש הר"ש בין עפר או צרורות אם עומדים בנקב ממעטים בשיעורו הרי שאף דבר שאינו קבוע ועומד להסירו ממעט משיעור שפוע"נ, וכמוש"כ שם במשנה אחרונה, והכא נמי הקנה הפנימי ממעט משעור שפוע"נ. ב. שיש להסתפק בהך דינא שעירוב מקואות כשפופרת הנוד מה הדין בנקב מדורג שבין ב' בורות היינו שבתחילתו הוא רחב כשפוע"נ ושוב נעשה הנקב יותר צר לא בצורה אלכסונית אלא מדורגת, שלכאורה הנקב היותר פנימי נחשב כנמכ חדש שאין בו כשפוע"נ, והיינו כזה שבשטח א

יש כשפוע"נ ובשטח ב' אין, ולכאורה נחשב שאין חיבור כשפוע"נ מצד לצד אף שבפיו יש כשפוע"נ, וביותר יל"ד כשהנקב מתעקם ובעיקום אין כשפוע"נ האם זה נידון כמקום

ד] והנה מלבד כן נתבאר בקונטרס שם שפעמים המים זוחלים בקטפרס על גבי הכובע של המכשיר, ובקונטרס שם כתב להכשיר משום דאין חסרון קטפרס כשהזחילה שבקטפרס היא במקוה עצמה ממקום למקום, כמוש"כ החזו"א, וכיון שהכל מחובר כשפוח"נ הרי המים זוחלים לתוך המקוה עצמה, וכבר כתבנו לעיל שהחזו"א הניח דין זה דקטפרס בצ"ע, אלא שבעל הקונטרס פשט ספיקה דהחזו"א ממתני' דמחט וכבר דחינו פשיטתו ואנו שבים להכרעת החזו"א שהוא ספיקא בדאורייתא, נואמנם יל"ד באופנים שנתבארו בקונטרס שם בהך קטפרס שיש מהם שאפשר להקל משום שדומה למחזיק כלי בגובה המים שבמקוה וגורם ע"י כך למים לעלות על גבי הכלי ושוב לירד ממנו כקטפרס, ומסתבר דכשר כה"ג כיון דאי"ז מקום בפ"ע].

והגעני דברי זקן ההוראה הגר"נ קרליץ שליט"א ע"י חתנו, "שלמעשה" יש להחמיר במכשיר הנ"ל שלא להשימו במקוה מחשש זחילה נאף שדעתו נוטה "לדינא" שאי"ז זחילה]

שג"כ אינו מקום בפ"ע שהרי אין שום דבר המבדיל שם, שחיבור המים הוא בכ"ש, אך לעולם דין חורים הוא כפשוטו בחורי הכתלים ולא במקום המוקף מחיצות מכל צד הנמצא באמצע המקוה.

ויש להוסיף טעם בדבר, דהנה עיקר הדבר ^{אמר החכם} שחורי המקוה אי"צ חיבור כשפוח"נ יש לפרש בתרי אנפי, אופן א' עפמ"ש"כ הגר"ח (טו"א פ"ז) שכל מה שצריך חיבור שפוח"נ הוא כשצריך לחבר מים הנמצאים במקום אחר, וחורי המקוה אינם כמקום אחר ולפיכך די להם בחיבור של ^{המקוה} טופח להטפיח שזהו שיעור חיבור המים עצמם כשהם באשבורן. אופן ב' שחורים בטלים למקוה, וכמש"כ החזו"א (קמא ריש ס"ז), ומה"ט נסתפק שם שאולי כל דין חורים הוא רק כשיש מ"ס במקוה בלעדס, ולדברי החזו"א שהוא דין ^{אמר החכם} ביטול כודאי לא אמרינן כן אלא כשהם בצורה של חורי המקוה ולא בכל גוונא.

וכיון שנתבאר לן שאין חיבור שפוח"נ בין המים שבתוך הפילטע"ר למקוה הרי הוא כבור אחר והמים שזוחלים לשם מהמקוה דינים כזוחלים כמשנת"ל.

התודה והברכה

לכל הרבנים שטרחו העירו והאירו, בכתב ובע"פ.

תודה מיוחדת להגאון ר' יונתן וינר שליט"א דמו"צ שארית ישראל שהגיה והעיר, תודה להרה"ג ר' יהודה גנס שליט"א (רב קהל עדת ישורון) בן הגר"י שליט"א, על המ"מ שהיוו את הבסיס לקונטרס, תודה להרה"ג ר' יהודה לייב שוב שליט"א בן הגר"ז שליט"א, ולהרה"ג ר' מרדכי חנא פוקס שליט"א בן הגאון ר' מ"מ שליט"א, שליבנתי עמם כמה מהדברים הנידונים בזה.